

Kees van Hee en Jacob Wijngaard

Het Rabo-rapport gaat over geldschepping. Dat punt is actueel geworden na en door de financiële crisis. Door het ongenoegen over de financiële crisis is o.a. het burgerinitiatief Ons Geld ontstaan. Door dat burgerinitiatief wordt gesteld dat het niet goed is dat banken geld kunnen scheppen, dat ze daar structureel misbruik van maken en dat het daarom beter is over te gaan op een systeem waarbij iedere burger toegang heeft tot door de overheid geschapen, schuldvrij geld. Dat schuldvrije geld wordt dan het enige wettige betaalmiddel. De schulden worden daardoor kleiner en de bankwinsten op het scheppen van het geld gaan naar de overheid, die daar mooie dingen van kan doen. Het Rabo-rapport verduidelijkt een aantal zaken en vergelijkt dan het huidige systeem van fractional reserve banking met de familie van systemen waar ook het beoogde Ons Geld systeem bij hoort: full reserve banking. Tenslotte wordt dan speciale aandacht gegeven aan het Ons Geld voorstel, het voorstel wordt ‘met de grond gelijk gemaakt’, zeg maar. En er wordt nog eens uitgelegd hoeveel potentie fractional reserve banking heeft.

Het fundamentele verschil tussen de genoemde systemen willen we liever duiden met 1-verdiepingssysteem tegenover 2-verdiepingssysteem. Het huidige systeem van fractional reserve banking bestaat uit twee verdiepingen, op de eerste verdieping zit de Centrale bank (CB) die de money base beheert (basisgeld, M0). Dat is het 1ste-verdiepingsgeld. Dat bestaat uit de reserves van de banken en de overheid bij de CB, plus bankbiljetten en munten. Gewone actoren hebben alleen via dat chartale geld toegang tot M0. Om handig te kunnen betalen, moet gebruik gemaakt worden van bankrekeningen. Zo’n bankrekening tegoed is 2^e-verdiepingsgeld. Het is een (onmiddellijke) claim op 1ste-verdiepingsgeld. Ons Geld stelt een 1-verdiepingssysteem voor. Ze doet dat in navolging van de Positive Money beweging in de UK, die o.a. weer geïnspireerd is door het werk van Huber. Huber spreekt in zijn meest recente boek(je)¹ over sovereign money: “In lieu of the split circuit of reserve banking, a sovereign money system entails one single circuit. There are no ‘reserves’ anymore, just sovereign money circulating freely within a single circuit among banks and nonbanks alike”. Ook het door ons voorgestelde systeem is zo’n 1-verdiepingssysteem.

Bij het vergelijken van de systemen wordt in het Raborapport nogal wat nadruk gelegd op de beoordeling van de vrijheid van de organisaties die het geld kunnen scheppen, hoe gemakkelijk er misbruik van die vrijheid gemaakt kan worden en wat het effect van dat misbruik is.

¹ Joseph Huber, “Sovereign Money; beyond reserve banking”, Palgrave, 2017

In het 2-verdiepingssysteem gaat de CB over het uitgeven van het basisgeld, het 1ste-verdiepingsgeld, en de banken gaan over het uitgeven van de claims op basisgeld, het 2^e-verdiepingsgeld. Daarbij hebben ze veel vrijheid, omdat de claimanten meestal niet geïnteresseerd zijn in cash. In het Rabo rapport wordt benadrukt dat er geen claim kan worden vrijgegeven zonder betrokkenheid van de klant. Dat is natuurlijk zo. Maar aangezien de bank behoorlijk verdient aan het uitgeven van claims, is voorstelbaar dat de invloed van de bank (te) groot is. Daarnaast benadrukt het Rabo-rapport dat de banken ook rekening moeten houden met de eisen die er gesteld worden aan liquiditeit en solvabiliteit (Basel criteria) en dat dat de vrijheid om nieuwe claims uit te geven beperkt. Ook dat is waar. Maar omdat het nooit echt fout gaat met de claims (claimanten zijn niet geïnteresseerd in claimen), is er een grote kans dat de banken te veel geld in omloop brengen.

De Basel criteria zijn (relatief) vast. Het systeem wordt gestuurd d.m.v. de rente die de banken betalen voor het lenen van basisgeld van de CB en door de hoeveelheid basisgeld. Dat laatste gebeurt niet door rechtstreeks schuld van de overheid te kopen, dan zou er sprake zijn van monetaire financiering en zou de overheid nogal wat belang kunnen krijgen bij het vergroten van de basisgeld hoeveelheid. In plaats daarvan worden bestaande waardepapieren opgekocht. Een groot inkoopprogramma zoals nu bij de ECB loopt, heeft echter wel behoorlijk invloed op de marktprijzen. En ook dat is positief voor de betrokken overheden, waar het de kosten van hun schulden betreft. Dus ook nu heeft de overheid wel belang. De bedoeling van het sturen is zorgen voor een stabiele koopkracht, stabiele wisselkoersen en een voldoende flexibele kredietverlening. Het kost allemaal moeite, gezien de gigantische inkoopacties van de ECB, maar het systeem marcheert nog. En, we zijn geen zwartkijkers, het zal ook nog wel een tijdje blijven marcheren. Maar de prestaties van het systeem, in combinatie met de toch vreemde vrijheid m.b.t. claims die (bijna) nooit geclaimd worden, maken dat het toch wel voor de hand ligt om ook te kijken naar de mogelijkheid van een 1-verdiepingssysteem. Wie weet presteert zo'n systeem wel beter.

In een 1-verdiepingssysteem heeft ieder toegang tot basisgeld. Dat is het enige wettige betaalmiddel. Dat wil zeggen dat in ieder geval de overheid en overheid gerelateerde organisaties alleen dat als betaalmiddel accepteren. Het wordt geschapen door de CB. De winst van de CB gaat naar de overheid. Dus het vergroten van de geld hoeveelheid komt ten goede aan de overheid. Alle proponenten van zo'n 1-verdiepingssysteem realiseren zich daarom dat dat die financiële voordelen voor de overheid maken dat de besluitvorming erover op afstand gezet worden. Dat vind je terug bij zowel Huber als Positive Money als Ons Geld. En ook in ons voorstel natuurlijk. De beslissingen hierover moeten monetair gericht zijn. Een punt van zorg. Maar zou het niet mogelijk zijn dat netjes te organiseren? Als er maar voldoende checks and balances zijn. En als er meer economieën zijn waar het zo geregeld wordt, kunnen de CB's met

elkaar ook nog weer afspraken maken, vergelijkbaar met 'Basel'. Het lijkt ons in ieder geval geen reden om 1-verdiepingssystemen verder niet in aanmerking te laten komen.

Je mag aan de voorstellen voor 1-verdiepingssystemen natuurlijk wel de gewone eisen stellen van helderheid, correcte analyses, niet te grote woorden over de positieve effecten ervan, etc. Kennelijk was dat wat betreft de Ons Geld voorstellen, in ieder geval ten tijde van het schrijven van het Rabo-rapport, nog niet in orde. We gaan daar verder niet op in. De tekorten in die voorstellen tasten de fundamentele mogelijkheden van een 1-verdiepingssysteem niet aan. Die worden goed beschreven in het al genoemde boekje van Huber. Het Positive Money voorstel² sluit daar goed bij aan.

Het door ons voorgestelde systeem hoort dus in de familie van 1-verdiepingssystemen. Maar het is daarbinnen wel een beetje een buitenbeentje. We voegen drie belangrijke elementen toe: (1) geen cash meer, (2) een (publiek) nutsbedrijf dat zorgt voor opslag en overdracht van basisgeld voor alle actoren en (3) koppeling van de basisgeld hoeveelheden op individuele rekeningen aan het BBP. Dat in de andere voorstellen (Positive Money, etc.) nog wel cash wordt voorzien is eerder een kwestie van pragmatiek. Men gaat er vanuit dat dat het bespreken van de voorstellen nog lastiger maakt. Datzelfde geldt voor het tweede punt. Men realiseert zich dat opslag en betaling in principe niet meer via de banken hoeft, maar wil daarin niet al te ver gaan, om de banken 'te ontzien'. Dat de voorstellen niet in deze richting zijn uitgewerkt hangt er wellicht ook mee samen dat ze door economen zijn ontwikkeld, met minder aandacht voor de technische kant van opslag en betalen en minder inzicht in de nieuwe mogelijkheden wat dit betreft. Voor ons zijn de eerste twee punten (ook) nodig om het derde punt te realiseren: koppeling van basisgeld hoeveelheden aan het BBP. Dat maakt het dan weer mogelijk om monetair beleid toe te passen waarbij minder activistisch wordt omgegaan met de geldhoeveelheid dan gebeurt in de andere voorstellen uit de familie van 1-verdiepingssystemen.

Het is niet nodig hier de argumenten en analyses uit het white paper te herhalen. Met ons voorstel hebben we aangetoond dat er goede mogelijkheden zijn om 1-verdiepingssystemen verder te ontwikkelen, en dat die wel eens robuuster en beter zouden kunnen functioneren dan de huidige systemen: meer monetaire stabiliteit, een betere beheersing van de koopkracht, een beter gestandaardiseerd en efficiënter betalingssysteem, beter toegankelijk dus voor aanvullende diensten, dichterbij de reële economie. Wordt het niet tijd om vanuit de mainstream van de monetaire economie meer aandacht te geven aan 1-verdiepingssystemen?

² Andrew Jackson & Ben Dysen, "Modernising Money", Positive Money